

Nyelvészeti kutatások a tartalomfejlesztés és a dokumentáció területén. DOKU 2020 konferencia

(KRE, Budapest, 2020. február 6.)

Lőrentei Barbara

E-mail: barbi.lorentei96@gmail.com

2020. február 6-án, a KRE BTK Reviczky utcai épületének dísztermében, a Buda Béla teremben került megrendezésre a *Nyelvészeti kutatások a tartalomfejlesztés és a dokumentáció területén* – DOKU 2020 című konferencia. A konferencia a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Terminológiai Kutatócsoportja (TERMIK) és a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa (MaTT) szervezésében jött létre. A konferenciát Kurucz György, a KRE fejlesztési rektorhelyettese nyitotta meg. Ezt követően Bölcskei Andrea, a KRE MNYIKI intézetvezetője köszöntötte a megjelenteket, majd ismertette a programot, valamint bemutatta az újonnan megjelent *Dokumentáció, tartalomfejlesztés és szakírás* című tanulmánykötetet (Fóris és Bölcskei 2019).

A konferencia nyitó előadását Fóris Ágota tartotta *Tartalomfejlesztés és dokumentáció – nyelvészeti vonatkozások* címmel. Az előadás rövid összefoglalót adott a rendezvény létrejöttének indíttatásáról, és arról, hogy a KRE BTK „A magyar nyelv és a szakmai kultúra. Magyar nyelvészeti kutatások a tartalomfejlesztés és a dokumentáció területén” című kutatási pályázata (2018–2021) keretében a Terminológiai Kutatócsoport (TERMIK) munkatársai és meghívott előadók adnak elő a konferencián. Elemezte a nyelvészet megjelenését, szerepét a dokumentációban. Az előadás röviden érintette, hogyan kapcsolódik be a nyelvészet a tartalomfejlesztésbe, valamint összefoglalta azon kutatási területeket, amelyekkel a terminológiai kutatócsoport a pályázat keretében foglalkozik, köztük a megváltozott technológiai környezet vizsgálata, a folyamatkezelés, folyamatirányítás és folyamatszabályozás fontossága, a jogi háttér, valamint a műszaki dokumentáció („a nyelvi termék”, a szövegek) típusai és jellemzői, az egynyelvű és többnyelvű dokumentáció, a terminológiakezelés és az adatbázisok kerültek elő. Az előadás lezárásként megfogalmazta a konferencia céljait, melyek előrevetítették a további előadások célkitűzéseit is.

Bölskei Andrea *A műszaki szakszövegírás alapelvei és az újabb kihívások* című előadásában olyan alapfogalmakat határozott meg, mint az információfejlesztés, a tartalomfejlesztés, a műszaki dokumentáció és a műszaki kommunikáció, a dokumentumtípusok és a műfajok. Ismertette a műszaki dokumentációs termékek létrehozásához szükséges folyamatokat, a szakszövegírók műszaki dokumentáció elkészítése során alkalmazott szempontrendszerét. Az előadás kitért a műszaki kommunikáció újabb kihívásaira; az intelligens információs termékek létrehozására és a normatív jellegű előírások alkalmazására a műszaki dokumentációban, továbbá az előadó kiemelte a műszaki kommunikáció egységes terminológiája létrehozásának fontosságát, valamint a műszaki dokumentáció folyamataiban részt vevő szakemberek képzésének, készségeik fejlesztésének kulcsszerepét a sikeres és hatékony dokumentációban.

B. Papp Eszter *Dokumentáció 4.0* című előadásának központi témája a digitalizáció helye, szerepe és lehetőségei a dokumentációban. B. Papp Eszter a dokumentációt mint értéket járta körül, valamint azt emelte ki, miképp érdemes dokumentációt írni ahhoz, hogy az értéké válhasson. Az „okos dokumentáció” hátterébe, felépítésébe a Tekom által létrehozott iRDS rendszer rövid ismertetésével engedett betekintést. Az előadó rámutatott az intelligens információ olyan előnyeire (kontextus érzékelés, időnyerés), amelyek értékéként szolgálhatnak a műszaki dokumentáció fejlődésében, továbbá átfogó ismertetést nyújtott a meglévő tartalom átalakításának, digitalizálásának lépéseiről. Az előadás zárásaként felmerültek olyan továbbvezető kérdések, melyek az egyéb multimédiás lehetőségek esetleges térnyerését vetik fel.

Csontos Nóra *A tudás megosztásának módja a szakszövegekben. Az utasítás szerepe a szövegtípus(ok) kialakításában* című előadásában a szakszöveg fogalmát, annak típusokba, műfajokba sorolásának lehetőségeit vizsgálta. Az előadó a kérdés megközelítésére egy működtethető kognitív szakszövegtipológiát javasol. Az előadás a szakszövegek csoportosításában a csomópontba rendeződés alapját, a sémák, forgatókönyvek összegzését figyelembe véve kialakított szubkategoróriák vizsgálatát hangsúlyozza. Csontos Nóra ismertette korpuszvezérelt kutatását – és annak eredményeit –, amely a fent említett szövegtipológia kiindulópontjául szolgálhat. A kutatás a felhasználók szemszögéből indul ki, a laikusok nyelvhasználatának vizsgálatára fókuszálva igyekszik a szakszöveget mint diskurzustartományt meghatározni. A szakszövegek kategorizálása és a kialakult kategóriák elhelyezése mátrixban a forgatókönyv és a prototipikus jellemzők alapján történik. Az előadó leszögezte, hogy a közölt eredmények még nem véglegesek, azok további kutatást igényelnek.

Czinkóczki Ágnes és Fehér Ildikó *Szaknyelvi műfajok: A műszaki szakszöveg típusai és jellemzői* című előadása a műszaki szakszövegek típusait és jellemzőit járta körbe. Az előadás olyan kérdésekre igyekezett válaszlehetőséggel szolgálni, melyek a szakszöveg mibenlétére és azok csoportosítási lehetőségeire irányulnak. Az előadók a csoportosítást három szempont: a szakszöveg célja (mely lehet instrukció, leírás, referencia), a célközönség (az ún. business user, technical user, end user kategóriák) és a publikálási csatorna alapján végezték el. Az publikálási csa-

tornák összehasonlításáról, stílusbeli különbségeikről és jellegzetességeikről Czinkóczi Ágnes tartott részletesebb beszámolót; az elméleti ismertetés mellett a Microsoft Word programján keresztül szemléltetett néhányat a csatornaspecifikus stílusjegyek közül.

Dér Csilla Ilona a szaknyelvi diskurzusjelölők előfordulását és funkcióját mutatta be a *Diskurzusjelölő-használat építészeti-műszaki dokumentációkban* című előadásában, egy általa végzett kutatás eredményein keresztül. Az előadás kezdetben tisztázott néhány, a diskurzusjelölőkkel és azok kutatásával kapcsolatos alapgogalmat. Az előadó által feldolgozott korpuszok építészeti szabványok és útmutatók voltak, mint például a Magyar Építész Kamara útmutatója, azonban a kutatás során más, online elérhető korpuszokat, például engedélyezési tervdokumentációkat is felhasznált. Az összesen 73 oldal terjedelmű korpusz vizsgálatának eredményei alapján az előadó megállapíthatta, hogy a szaknyelvben a legalapvetőbb logikai viszonyt visszaadó diskurzusjelölők szerepeltek a legtöbbit, ellentétben a tipikusan szóbeli jelölőkkel, amelyek szinte teljes mértékben hiányoztak a vizsgált szövegekből. Az előadó a diskurzusjelölők hiányát helyettesítő szövegbeli elemeket, megoldásokat is ismertetette.

Sólyom Réka *Egy orvostechnikai eszközökről szóló EU-rendelet fogalom meghatározásainak szemantikai jellemzői* című előadásában azokat a metaforikus és metonimikus kapcsolatokat mutatta be, melyek a jelentés konstruálását segítették elő az általa vizsgált rendeletben (Európai Parlament és Tanács 2017/745 rendelete az orvostechnikai eszközökről). Az előadó a kutatás eredményét csoportokba szedve, számos példával szemléltetve adta közre, konklúzióként pedig az alábbiakat vont le a vizsgált szövegre vonatkozóan: a metaforák és metonimiák szakszövegbeli feladata a pontosítás, egyértelműsítés, szövegbeli jelenlétük elősegíti a szakterminusok megértését. A vizsgált rendeletben a leggyakrabban előforduló szóképek az antropomorfizáló megszemélyesítés bizonyult. A vizsgált szóképek változatos szófajokban jelentek meg a szakszövegben.

Faludi Andrea *A terminológia helye a fordítás folyamatában – szabványok, előírások és a fordításslátszóltatók gyakorlata* című előadásának célja, hogy a terminológiai munka helyének és szerepének pontosabb kimutatását adja a fordítási folyamatban. A fordítással kapcsolatos nyelvi, nyelvészeti kompetenciákat igénylő feladatok, munkafolyamatok közül az előkészítési és ellenőrzési fázis kap kiemelt szerepet. Az előadó kiemelte az ezekben a szakaszokban felmerülő terminológiai munka fontosságát, valamint az egységesített fordítási végtermék érdekében felhívta a figyelmet az egyes frazeológiai egységeknek, szabványos szövegelemeknek, akár teljes mondatoknak vagy bekezdéseknek a rögzítésére. Az előadó 2019. júniusában strukturált interjúkat készített, melynek eredményeit az előadás második felében mutatta be. Az interjúkat azt a célt szolgálták, hogy az előadó megismerhesse a fordításslátszóltatók azon gyakorlatát, amely a terminológia fordításban betöltött szerepére vonatkozik.

Sermann Eszter *Dokumentációhoz kapcsolódó fogalmak a Cercaterm katalán terminológiai adatbázisban* című előadásában először magát a dokumentáció fo-

galmát igyekezett meghatározni. Az előadó a meghatározáshoz a Cercaterm elnevezésű 1986-ban létrehozott, katalán terminológiai adatbázist vette alapul. A Cercaterm mellett röviden bemutatásra került az adatbázist létrehozó szervezet, a katalán TERMCAT, valamint annak másik adatbázisa, a Neoloteca, amely egy neologizmusokat tároló, és folyamatosan frissítő adattár. Sermann Eszter elemezte a Cercaterm által a dokumentációhoz kötött meghatározást is, amely szerint a dokumentációt az adatbázis valójában dokumentumkezelésként értelmezi.

Tamás Dóra Mária *Tartalom és dokumentáció a terminológiai adatbázisokban* című előadásában a dokumentációt, a terminológiamenedzsmentet, a dokumentummenedzsmentet és annak kiemelt területét, a projektdokumentációt járta körbe. Az előadás a mit és hogyan dokumentáljunk kérdésre igyekezett válasszal szolgálni, ismertetve azokat a szempontokat és fázisokat, amelyek elengedhetetlenek a minőségben és megbízhatóságban is helytálló dokumentációban. Az előadó ismertette továbbá a terminológiai adatbázisok felépítését, valamint a dokumentációt befolyásoló tényezőket. Példák és érdekességek okán röviden szót ejtett néhány terminológiai adatbázisról, köztük a DIN-TERM-ről, a TERMDAT-ról, a SAP-term-ről, az IATE-ről és a hibrid jellegű WIPO Pearl-ről.

Fogarasi-Nuber Katalin (Patonai Zoltánnal közös) előadásában *Az orvosi dokumentáció szerepe és jelentősége. Az akut ellátással, sérülésekkel és a halál okával kapcsolatos orvosi dokumentumok* címmel az orvosi dokumentáció általános jellemzőit ismertette, valamint annak részeit és azok sajátosságait mutatta be. Az orvosi dokumentáció elsősorban a görög–latin terminológiára támaszkodik, elsődleges címzettje egy másik orvos, ennek ellenére az orvosi dokumentáció mégsem mutat egységes terminológiát. Az előadó felhívta a figyelmet a rövidítésekből adódó félreértésekre, valamint arra, hogy az egészségügyi ellátás különböző színterei (jelen esetben sürgősségi és háziorvosi ellátás) más-más bevett szokások szerint készítik el a dokumentációt, ezenkívül egyes esetekben poliszémia is nehezíti az egyértelműsítést.

Fogarasi-Nuber Katalin, Varga Éva Katalin és Patonai Zoltán *A kórházi ellátás dokumentumai* című előadásukban a Pécsi Tudományegyetem Traumatológiai és Kézsebészeti klinikájának kórlapjait vizsgálták. Az előadás a felhasznált minta segítségével részletesen bemutatta, hogyan is definiálható a kórlap, és milyen dokumentációs stílusjegyek jellemzőek annak részeire (anamnézis, státusz, beleegezhető nyilatkozat, dekurzus). Az előadás során ismertetésre kerültek még a klinikai zárójelentések, laborleletek, műtéti dokumentációk, ápolási zárójelentések, lázlapok részei, jellemző jegyei is. Az előadók kiemelték azokat az orvosi, illetve egészségügyi terminológiában jellemző eltéréseket, melyek problémát okoznak a fent említett dokumentációk egységesített értelmezésében.

Ludányi Zsófia és Varga Éva Katalin *A szemészeti dokumentáció jellegzetességei* című előadásukban az orvosi nyelv rétegzettségét igyekeztek bemutatni a szemészeti dokumentáció általános mintáin keresztül. Vizsgálatukban a szemészeti ambuláns kezelőlapok egyes részeit (anamnézis, státusz, javaslat) megfigyelve elemezték az idősíkok megjelenését, valamint ismertették azokat a nyelvi jelleg-

zetességeket, amelyek az ellátás egyes résztvevői közti (orvos–orvos, orvos–beteg, orvos–látszerész) dokumentációs kommunikációra jellemzőek. A vizsgálat konklúziójaként többek közt az fogalmazódott meg, hogy az anatómia részek magyar vagy latin megnevezésének gyakorlata nem egységes, valamint az egyes terminusok külön- és egybeírása, illetve az idegen szavak helyesírása sem egységes, általánosságban pedig elmondható, hogy a szemészeti dokumentáció nyelvi jellegére nominalizáció jellemző.

Varga Éva Katalin *A betegtájékoztató mint egészségügyi dokumentum* című előadásában ismertette azokat a jellegzetességeket, amelyek a betegtájékoztatóra mint egészségügyi dokumentumra jellemzőek. Az előadó részletesen felsorolta azokat az információkat, amelyeknek elengedhetetlenül meg kell jelenniük a gyógyszer csomagolásán (hatóanyag, engedélyszám, lejárát, segédanyagok, gyógyszer neve, hatáserőssége), valamint azokat, amelyek már csak a betegtájékoztatóban olvashatóak. Terminológiai szempontból a betegtájékoztatóban megjelenő betegségek magyar, illetve idegen nyelvű megnevezésének feltüntetési módjai a kiemelendők, amelyek általánosságban arra törekednek, hogy a laikusok számára is minél közérthetőbbek legyenek, azonban ne mellőzzék teljes mértékben a szakmai megnevezéseket sem.

Kuna Ágnes és Máty Dániel a *Rák, tumor, NLP – A betegtájékoztató szövegtípusának terminológiai kérdései* című előadásukban szintén a betegtájékoztató szövegtípusával foglalkoztak. Olyan elemeket, jellegzetességeket emeltek ki, mint például a kérdezz-felelek típusú tudásátadás, a javaslat, tanács, instrukció megléte és annak megfogalmazási módjai, a bevonás, megszólítás és empátia nyelvi megjelenését, amelyek mind a társas viszony kialakítását szolgálják a dokumentum és a felhasználó között. Az előadók ismertették továbbá azt az általuk végzett kutatást, amely a fordított betegtájékoztatók szövegbeli jellegzetességeire irányult. Ebben az esetben megfigyelhető volt a lexikai sűrűség és a körülírások csökkenése, és szintén csökkenést mutattak a terminológiai szinonimák. A levont következtetések alapján az előadók a következő fordítási stratégiákat állapították meg: politikai korrektségre és intralingvális fordításra való törekvés, az idegen hatású szavak köznyelviesítése, valamint növekvő standardizáció.

A konferenciát Fóris Ágota, a TERMIK vezetője zárta, aki kiemelte, hogy a DOKU 2020 konferencia programja a szakszövegírás, a szakfordítás és a műszaki dokumentáció, valamint az orvosi dokumentáció témakörében nyújtott új ismereteket, újfajta megközelítésben, úgy, hogy a nyelvészet, a szakmai dokumentáció és a szakszövegírás területeit közelítette egymáshoz.

Irodalom

Fóris Á., Bölcskei A. (szerk.) 2019. *Dokumentáció, tartalomfejlesztés és szakírás*. Budapest: KRE – L'Harmattan.